

Törő Lajos

A humán erőforrás és a fejlett technika és technológia viszonya a honvédségben

DOI 10.17047/HADTUD.2016.26.K.39

A hozzászólás gondolatmenete: A témakör létjogosultsága – A hivatások felértékelődésének okai – A katonai hivatás speciális értékei és elemei – A katonai hivatás és a vallás viszonya – A katonai etika, tiszti értékrend az oktatásban.

Bátran mondhatjuk, hogy a huszonegyedik század egyik leglényegesebb, legkonkrétabb, de egyben a legnehezebb, legbonyolultabb kérdésköre az emberi tényező és a tudományos-technikai fejlődés közötti sajátos feszültség az emberi élet minden területén.

A technika vívmányai megrészegítik az embert, kezdetben azt sugallva, hogy a modern technológiák megoldják az ember valamennyi problémáját. Azt a tényt, hogy könnyebb, kényelmesebb lesz az ember élete a korszerű eszközök révén, senki nem vonja kétségbe. De egyúttal a gyakorlat, a tapasztalati tények, az élettapasztalat, kijózanítják az embert. Bizonyossá válik, ugyanaz a dolog, a szupertekhnológia a rossz, a bűn, a gonoszság, az erőszak lehetőségét is jelenti.

Mi teszi indokolttá az emberi tényezővel, a humán erővel, a saját régióinkban a katonai hivatással, a tiszti értékrend specifikumainak kérdéseivel foglalkozni? A válasz egyszerűnek tűnik. Ami szükségessé és indokolttá teszi ezt a foglalatosságot, az nem más, mint az emberiség mai világában végbemenő folyamatok és tendenciák és mindezekben belül egy különös ellentmondás. Amíg az egyik oldalon, a tudományos technikai fejlődésben az ember a végtelenbe tör, addig a saját maga társadalmi, szociális, vallási, morális régiójában, amiben nap, mint nap él, ami a legközelebb áll hozzá, ott megoldhatatlannak feszültségekbe ütközik. Jól mutatják ezeket a polgárháborúk, a diktatúrák, a vallási, civilizációs gyűlölködések, a helyi és regionális háborúk mindennapos példái.

Történelmi korunk a kiáltó ellentétek világa. Egyszerre van jelen a mélyszegénység és a pazarló gazdagság, egyre kevesebben vannak, akik mind többet és egyre többen vannak, akik mind kevesebbet vagy semmit sem birtokolnak. A legmodernebb társadalmakban, melyeket posztmodernnek is neveznek, a fejlett hatalmi, politikai, jogi szerveződés a jellemző, ahol az informatika forradalma, a társadalmi

fejlődés perspektívája és kényszere a szakmai és etika felelősség soha nem látott szintjét követeli meg.

Éppen ezért a posztmodern korban felértékelődnek a hivatásként gyakorolt foglalkozások. Azok a munkaterületek tartoznak ide, amelyekben a társadalmi elvárás az átlagostól jelentősen magasabb mind a szakmaiság, mind a moralitás területén. Minden hivatásjellegű foglalkozásban középponti fogalom, a felelősség és ennek a kategóriának a holdudvara, a felelősségtudat, a felelősségérzet, a felelősség teljesség.

*

Ismert világunkban csak az embernek van felelősségtudata, a komputernek nincs, hiába képes másodpercenként több millió műveletre.

A hivatás kifejezés tartalma mindig összefüggött az elkötelezettséggel, az elhivatottsággal. A hivatásban méltóság, felemelkedettség van, nem rendelődik alá idegen érdekeknek, céloknak, anyagi és bármilyen haszonnak. A hivatás olyan minőség, amelynek értéke önmagában van.

A katonai hivatás specifikumai is erőteljesebben érvényesülnek a 21. század modern haderőiben. Így elsőként a speciális illetékesség (special competence). A haderő felkészítése és alkalmazása, a legfejlettebb pusztító eszközökkel rendelkezés specifikus értéke miatt a katonai hivatás-etika tekinthető „primus inter pares”-nek, olyanak, ami első a szaketikák között. A speciális illetékesség jelöli ki minden hivatás lényegét. Az orvosnak a beteg ember gyógyítását, a pedagógusnak a tanuló oktatását, a jog emberének a törvény betartását, a papnak a hívő ember lelki vezetését.

A katonai hivatás-etika második eleme, az univerzális felelősség (universal competence) is csak ebben az összefüggésben használatos, amennyiben a vezető mindenért felelősséget visel, amire intézkedett, és amire intézkedni elmulasztott.

A harmadik elem, a testületi szellem (corporate feeling) is karakterisztikusabb minden más hivatásnál, amely a szervezeti hierarchiában, az egyenruha viselésben, a rendfokozatokban és a közös feladatból adódó identitás tudatban fejeződik ki.

*

A Magyar Honvédség feladatrendszerét meghatározóan érintik a modern hadviselés követelményei, amelyekben egyrészt technikai oldalról megjelennek a mai történelmi kor hadügyi forradalmának vívmányai (például az információs háború, a fejlett felderítő és csapásmérő eszközök alkalmazása, a robottechnika, a lopakodó repülő és a drónok alkalmazása, valamint a hadviselés céljait szolgáló újtechnológiák stb.). Másrészt az aszimmetrikus háború sajátosságai, az aszimmetrikus fenyegetések és a mindezekből a katonai missziókban érvényesülő elvárások rendszere. Az események ismeretében megállapítható, hogy – eszkalálódása révén – a terrorizmus minden feltétele súlyosbodni fog mind rövidebb, mind hosszabb távon egyaránt. Ennek táptalaját jelentik az olyan tényezők, mint az emberi közösségeket elválasztó értékrendszerek okozta különbségek, a nélkülözés, a munkanélküliség az etnikai feszültségek, a nukleáris fegyverektől való félelem, a súlyosbodó ökológiai problémák.

Mindezeket figyelembe véve, a katonai tevékenységekben fölértékelődik a sokat emlegetett felelősségtudat és felelősségérzet szakmai és morális téren egyaránt. Általános jellemzővé válik, hogy az egyre nagyobb pusztító erejű harceszközöket mind

kevesebben és koncentráltabb szervezetekben alkalmazzák. A magasabb szintű elvárások erősebb feszültségeket generálhatnak, mint amilyenek a korábbi fejlettségi szinten jelentkeztek. A katonai missziós feladatok az átlagnál erősebben igénylik az idegen környezethez való alkalmazkodást, az átfogóbb jellegű gondolkodásmódot, az idegen nyelvi kommunikációs készséget, a vezető és beosztott közötti bizalmat és együttműködést.

*

Néhány gondolat a katonai hivatás és vallás viszonyáról. A hit és a vallás kérdései megkerülhetetlenek, bármilyen tudományos-technikai fejlettségű és magas fokon szervezett világban élünk. A vallási hagyományok intenzitása az emberi élet számos területén megnyilvánulhat, többek között a hivatás iránt érzett felelősségtudatot érintő területen. Erre álljon itt egy történelmi példa.

1984-re Indiában különösen felerősödtek a szikh szeparatista törekvések. A szikh vallás tanításaiban, törekvéseiben – az átlagostól eltérően – különösen erős a politika érdekek, célok jelentősége. Az elszakadási törekvések okozta feszültség miatt Indira Gandhi katonákkal megrohmozta a szikhiek legszentebb építményét, az amritszári Aranytemplomot. Válaszul a szikh testőrök megölték az elnök asszonyt. Mi történt ténylegesen? A testőrök feladata – életük árán is – megvédeni az elnököt. De a történet szerint a vallási hit ereje, érzülete és tudata felülkerekedett a testőri hivatásból fakadó elkötelezettségen és az indulat teret engedett a szélsőséges cselekedetnek.

A modern, nyugati típusú hadseregek történetében eddig nem ismert – ami nem zárja ki, hogy nem volt, vagy nem lehet – a keresztény hitbéliség által motivált erőszakos cselekmény. A modern hadsereg katonájával szemben nincsenek olyan előírások, hogy hívő legyen vagy sem. A lelkiismereti- és vallásszabadság elveinek maradéktalanul érvényesülnie kell. Az, ami elvárás ezen a területen, hogy legyen felkészültsége és jó ismeretsége más vallások hitelveiről, értékrendjéről, tanításairól. A katona ennek a tudásnak hasznát is veszi, különösen akkor, ha idegen környezetben, válságócokban teljesít szolgálatot, olyan helyeken, ahol kizárólag fegyveres erőszakkal nem lehet tartós, maradandó győzelmet, megnyugtatóbb, békésebb állapotokat elérni.

*

A helyi és regionális háborúk tapasztalataként megállapítható, hogy minél elemibb szinten jelentkeznek a konfliktusok, a kulturális tényezőnek annál nagyobb jelentősége van a politikai, a gazdasági, a katonai érdekek mellett. Éppen ez az a körülmény, amely megismerésre és tanulmányozásra méltóvá emeli a válságócok kulturális, civilizációs és vallási hátterét. Az a belátás, hogy kizárólag fegyverrel nem lehet tartós maradandó győzelmet elérni, párbeszédre kell törekedni, amely előfeltételezi a szemben álló fél, az ellenség vallásának, szokásainak, hagyományainak, erkölcsi normáinak ismeretét és tiszteletét.

A legutóbbi évek nemzetközi katonai missziós gyakorlata és tapasztalata bizonyosságot adta annak a felismerésnek, hogy a mai helyi háborúban helye van a kulturális antropológia tudományának, szükség van azokra az információkra, amelyek

birtokában gyakorlati lépéseket téve csökkenteni lehet a háborús áldozatok számát, mind jobban lerövidítve a háborús időtartamot, megoldást keresve a háborút kiváltó okok megszüntetésére. Az Iszlám Állam elleni háború kivételt jelent, hiszen egy olyan szélsőséges, kegyetlen szervezettel állunk szembe, amely semmi lehetőséget nem kínál a dialógusra. Itt azonnal megjegyzést kell tenni arról, hogy ez a szervezet se nem Iszlám se nem állam, hanem az Iszlám alapelveire hivatkozó terrorisztikus képződmény és az állami legitimitás elemi feltételeivel sem rendelkezik. A tényleges okok nagyon is evilágiak, egy kudarcot vallott helyi háború, diktatúrák megszűnése, valamint egy összeomlott államrend romjai jelentettek táptalajt ezen erőszak szerveződéséhez.

*

A Katonai hivatás – tisztí értéktrend című tantárgy több mint két évtizede szerves részét képezi a katonai felsőoktatásnak. Für Lajos, a rendszerváltozást követő kormány honvédelmi minisztere indítványozta az új oktatási témakör bevezetését.

Az etikai ismeretek pótolhatatlan eszközt jelentenek a hivatástudat morális megalapozásában. Elemzően kell foglalkozni olyan kérdésekkel, mint a hazaszeretet, a felelősség, a bátorság, a tekintély, a személyes példamutatás. Ezeken túlmenően a nyugatitól eltérő más nagy kultúrákkal, civilizációkkal, vallásokkal, mint a hinduizmus, a buddhizmus, az iszlám, a konfucianizmus, illetve azok fontosabb jellemzőinek bemutatásával. Ez utóbbiakat különösen indokoltá teszik a Magyar Honvédség NATO-elkötelezettségéből adódó feladatok, a szolgálatteljesítés nemzetközi missziókban, multikulturális környezetben.

Az oktatás általános etikaelméleti alapvetéssel kezdődik, bemutatva a nyugati filozófia etikai tanításait Szókratésztól, illetve a keleti szellemiség hagyatékát Konfuciusztól napjainkig. A tartalmi elemek lényegi mozzanata a történetiség szemlélete, az ideáltipikus katona fontosabb jellemzőinek bemutatásával az ókortól a középkoron, az újkoron át a legújabb időkig, a NATO-katonával szemben támasztott követelményekig. Önálló témakört jelentenek a haláltáborok, a genocídiumok, a hadifoglyokkal való bánásmód kérdése. Visszatérő oktatási elem a Magyar Honvédség Katonai Etikai Kódexe, annak tartalmi mondanivalója és elvárásai a társadalmi kapcsolatokban, a magánéletben, a parancsnoki magatartásban, a szolgálatteljesítés során és a napi munkavégzésben.

A katonai hivatás-etika tartalmi elemei:

- Szaketikák jellemzői azok funkciói és tartalmi elemei (orvosi, mérnöki, pedagógiai szaketikák).
- A hadsereg és a társadalom kapcsolatrendszere.
- A hadsereg társadalmi és történeti meghatározottsága.
- A társadalom és a hadsereg értéktrendjének összefüggései.
- A katonai értékek és az erkölcsi normák hagyományai az európai kultúrában és Magyarországon.
- A tisztikarral szembeni követelmények történeti változásai.
- A modern hadsereg értéktrendjének összetevői és fontosabb jellemzői (kiemelten az USA, az angol, a német, az olasz, a francia, a holland hadseregek).

- A hivatásos katonával szemben támasztott követelmények jogi és erkölcsi oldala.
- A fegyelem és a tekintély kapcsolatrendszer.
- A katonai élet erkölcsi jelenségei: a hazaszeretet, a bátorság, a bajtársiasság, a tolerancia, az igazságosság, az önfegyelem, a tiszti becsület.
- A hivatásos katonák mai értékrendjének jellemzői. A NATO-tagállamok hivatásos katonáival szemben támasztott morális elvárások.
- Az emberi viszonyok befolyásolása a hadseregben. A mentális egészség lényege, jellemzői és zavarai. A deviáns magatartás lényege, típusai megnyilvánulása a hadseregben. A drogfogyasztás, az alkoholizmus pszichikai háttere, jellemzői felismerése. Az öngyilkosság okai, megelőzésének felismerésének kérdései.